

جامعه‌شناسی پیشرفت

www.ketab.ir

سرشناسه	: شیرعلی، اسماعیل، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: جامعه‌شناسی پیشرفت/ اسماعیل شیرعلی
مشخصات نشر	: تهران: اندیشه احسان، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۸ ص: ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۷۳۰۳-۷۰-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: پیشرفت- توسعه جدید
موضوع	: Pishraft
موضوع	: پیشرفت -- جنبه‌های اجتماعی
موضوع	: New develoment -- Social aspects
موضوع	: پیشرفت-- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	: Progress-- Religious aspects-- Islam
رده بندی کنگره	: HMA۹۱
رده بندی دیویی	: ۳۰۳/۴۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۵۷۳۷۴۹

جامعه‌شناسی پیشرفت

مؤلف: اسماعیل شیرعلی

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۱ شمارگان: ۵۰۰ قیمت: ۱۱۹۰۰۰ تومان

طراح و گرافیک: فرشید خالقی چاپ: هوران

ناظر کیفی: مینا رسولی صفحه‌آرایی: سودابه بیات

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن کلاً و جزئاً (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

دفتر نشر: تهران، خیابان انقلاب، روبه‌روی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، طبقه ۲، واحد ۵۰۷

تلفن: ۰۰۲-۶۶۴۶۶۰۰۲ - تلگرام: ۰۹۱۹۱۵۵۱۸۰۲ - سایت: www.andishehehsan.com

فروشگاه: تهران، خیابان انقلاب، روبه‌روی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، طبقه همکف، واحد ۳۱۷

andishe_ehsan

sociologybookstore - ۶۶۴۶۶۰۰۱ تلفن:

فهرست مطالب

۷.....	مقدمه
۱۳.....	فصل اول: مفهوم‌شناسی و تبیین «پیشرفت»
۴۵.....	فصل دوم: فلسفه توسعه و پیشرفت
۸۳.....	فصل سوم: آسیب‌شناسی جهان‌بینی توسعه غربی و گرایش به «پیشرفت»
۱۰۳.....	فصل چهارم: پیشرفت اسلامی - ایرانی رویکردی نو در توسعه
۱۳۳.....	فصل پنجم: جامعه پیشرفته اسلامی - ایرانی
۱۶۵.....	فصل ششم: انسان پیشرفته
۱۸۹.....	فصل هفتم: دولت و حاکمیت پیشرفت اسلامی
۲۱۵.....	فصل هشتم: سیاست و سیاست‌گذاری «پیشرفت» جامعه

جامعه‌شناسی «پیشرفت» در ادامه مباحث توسعه، مبتنی بر اوضاع سرزمینی کشور ایران، متناسب با فرهنگ و میراث، اقلیم، جغرافیا، تاریخ، اقتصاد و وضع اجتماعی کشور در پی ایجاد جامعه‌ای است که هندسه فکری و معرفتی خود را بر پیوستگی «دین و دنیا»، توأمانی «عقل و وحی»، یکپارچگی «ایمان، علم و عمل» و درهم تنیدگی «دین و سیاست» و «فرد و اجتماع» استوار کرده است. مطالعات موجود توسعه در مجامع علمی، به دلیل تسلط گفتمان رایج و فراگیر توسعه (Development)، از یک سو در چالش با بنیادها و مظاهر فکری و سیاسی گفتمان‌هایی قرار گرفته است که «بسیط وار» و «توهم گونه» دقائق گفتمانی خود را بر وجهایی دنیا از دین، عقلانیت از وحی، و تفکیک علم و عمل از ایمان، و دیانت از سیاست، و فرد از جامعه پایه ریزی کرده است و در عمل و نظر بر آن پای فشرده است و از دیگر سو، در پی تبیین و تکوین «طرح نو»ی از زندگی و حیات سعادت‌مند فردی و اجتماعی، دست به «نظام سازی» و «جامعه پردازی» زده است. در چهار دهه گذشته، علی رغم اینکه از یک سو صیانت از اصل انقلاب و دستاوردهای در معرض چالش و تهدید آن از دغدغه‌های اصلی بوده است، و از دیگر سو، نمونه تجربه شده‌ای از گفتمان انقلاب اسلامی در زمان معاصر در دسترس نبوده و بیش از یک هزار سال نیز با الگوهای کلاسیک خود در عصر پیامبر(ص) و امیرالمومنین(ع) فاصله زمانی وجود داشته است، اما گام‌های بلندی برای تحقق «طرح

۱. بخشی از مطالب مقدمه کتاب، برگرفته از همایش ملی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت دوم خرداد ماه ۱۳۸۹، است.

نو»ی انقلاب اسلامی برداشته شده است، که ابتدای ساخت سیاسی بر مدل «جمهوری اسلامی» و تدوین «قانون اساسی» مبتنی بر نظم مدنی دلخواه اسلام از مهمترین آنهاست. با این حال، دهه چهارم که دهه گفتمان پیشرفت و عدالت توأمان است را به سبب برخی فرصت‌های مهم باید دوره «جهش انقلاب» در نظام سازی و جامعه پردازی و تکوین «طرح نو»ی خود دانست که تدوین «الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت» از مهمترین آنها در این راستاست، که در این هنگامه با مطالبه رهبر معظم انقلاب به دغدغه نخبگان فکری، علمی و سیاسی تبدیل شده است. اگر چه از ابتدای انقلاب ضرورت تدوین الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت به دلیل ماهیت متفاوت انقلاب اسلامی با گفتمان‌های دیگر احساس می شد، اما به دلیل مفقود بودن برخی زمینه‌ها و بسترهای لازم، با پاسخ درخور روبرو نگردید و تا کنون نیز به تاخیر افتاده است. البته فقدان الگوی پیشرفت مناسب با ویژگی‌ها و مطلوبیت‌های گفتمان انقلاب اسلامی دست کم به صورت «مدقن» که روح حاکم بر برنامه‌ها و سیاست‌ها باشد، آسیب‌ها و پیامدهایی سونی را با خود همراه داشته است که تحول در برخی «ارزش‌ها» و به تبع آن، تغییر در برخی جهت گیری‌ها و مناسبات به نفع الگوی غربی، از مهمترین آنهاست که این واقعیت، ضرورت برخورداری از الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت را مضاعف می سازد. در کنار برخی مولفه‌های پیشین که ضرورت تدوین الگوی پیشرفت با هویت ایرانی و اسلامی را توجیه می کرد، با برخی فرصت‌ها روبرویم که فراهم بودن زمینه‌ها و بسترها برای انجام این کار بزرگ را نوید می دهد. «تجربه چهل ساله» که مصروف برخی آزمون‌ها و خطاها درباره چگونگی پیشرفت کشور شده است و شناخت متراکم و واقع بینانه‌ای که از این تجربیات در اختیار کشور است و در برخی «نهادسازی‌ها» و «اصلاح ساختارها» مانند ترسیم «چشم انداز بیست ساله» و «تدوین سیاست‌های اصل ۴۴» و «هدفمند کردن یارانه‌ها» آثار عملی خود را نشان داده است، یکی از این فرصت‌هاست که می تواند در تدوین الگوی پیشرفت کشور نقش کلیدی و موثری ایفا نماید و باید کاملاً مورد توجه باشد. «فراهم شدن بسیاری از زیر ساخت‌های توسعه کشور در چهل سال گذشته»، «تبدیل به جریان عمومی شدن پیشرفت‌های علمی در جامعه» که

پیشرفت علمی رکن پیشرفت کشور است، «ارتقاء سطح نخبگی جامعه»، «برخورداری کشور از جمعیت جوان تحصیل کرده و با انرژی»، «برخورداری از سطح قابل توجهی از اعتماد به نفس ملی» خصوصاً در این که می توان «پیشرفت کرد اما غربی نشد»، «زایل شدن باور به الگوی غربی پیشرفت به عنوان تنها راه پیشرفت بشر» که امروز علاوه بر «مشروعیت» با چالش «کارآمدی» روبروست و «اقتدار منطقه‌ای و بین‌المللی و قدرت الهام بخشی انقلاب در دنیای اسلام»، از دیگر فرصت‌های داخلی و خارجی است که زمینه‌های مناسبی را برای تدوین و نیز اجرای «درست» و «کارآمد» الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت بوجود آورده است. ایده نگارش کتاب جامعه‌شناسی «پیشرفت» در پی کتاب «پاتولوژی توسعه» در سال ۱۳۹۷ و کتاب «آنانومی توسعه» در سال ۱۳۹۸ با درک این شرایط و اقتضائاتی که بر شمرده شد، متولد شد و با استقبال نخبگان و برجستگان فکری و علمی روبرو گردید. این استقبال درخور نخبگان از يك سو، نشانگر دغدغه‌مندی مشترك نخبگان معطوف به این مسئله حیاتی است و از سوی دیگر، بازگوکننده سرمایه انسانی قابل توجه کشور در پاسخگویی به این نیاز ضروری انقلاب و نظام اسلامی است.

آنچه در جامعه‌شناسی «پیشرفت» و نیز تمامی تلاش‌های صورت گرفته در سال‌های اخیر در قالب برگزاری همایش‌ها، کنفرانس‌های علمی، کرسی‌های نظریه‌پردازی و انتشار مقالات تخصصی هدف‌گذاری شده است، رسیدن به الگوی توسعه‌ای مناسب بومی، تحت عنوان الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت است که مورد مطالبه صریح رهبر انقلاب و تأکیدات مستمر ایشان در سالیان اخیر بوده و هست. به نظر می‌رسد راه طولانی و دشوار رسیدن به این هدف والا، جز با ایجاد گفتمان غالب در محافل علمی و دانشگاهی میسر نمی‌شود، لذا عنایت به نکات ذیل توسط سیاست‌گزاران، برنامه‌ریزان و متولیان امر توسعه در کشور، ضروری به نظر می‌رسد:

۱. گفتمان‌سازی الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت با هدف پُررنگ ساختن «دغدغه‌ها»، جهت بخشیدن به «الویت‌ها» در بین نخبگان و مسئولین کشور و گردآوری «سرمایه علمی و تجربی دانشوران جامعه» در این باره باید نخستین دغدغه متولیان

امر باشد. در واقع، نظایر این کتاب و فرآورده‌های علمی گرد آمده در آن را باید در حکم «آغاز راه» این کار بسترگ محسوب کرد که تداوم موثر و ثمربخش آن تا حصول نتیجه دلخواه و مطلوب باید در دستور کار قرار گیرد.

۲. «پیشرفته شدن» و در عین حال «غربی نشدن»، آن چیزی است که به طور اصولی خواسته گفتمان مذکور است. این خواسته در بستری از واقعیت شکل گرفته است چرا که از يك سو، چالش‌های الگوی غربی به لحاظ «ارزشی» و «کارآمدی» و از دیگر سو، تجربه تاریخی اسلام و چهار دهه تجربه موفق جمهوری اسلامی در نظام سازی، نهاد پردازی و جامعه آفرینی پیش روی ماست. از لوازم اصلی و محوری این خواسته، حاکم بودن «فکر اسلامی» با یک «بهم پیوستگی درونی» از سطح معرفتی تا سطح عملیاتی الگوست. نیل به این مقصود با چالشی روبروست که در ترسیم ارزش‌های پایه، به فکر اسلامی، اما در انتخاب رویکردها و جهت گیری‌ها و الویت‌ها به منابع غربی رجوع گردد. این تلقی مونتاژ گرایانه از الگوی پیشرفت، که متأسفانه در برخی اسناد بالادستی کشور تجربه شده است به همان میزان انحرافی است که بخواهیم از اساس الگوی پیشرفت خود را غربی تدوین کنیم.

۳. «انسجام همه بخش‌های الگو»، «جامعیت و دربرگیرندگی همه ابعاد پیشرفت»، در نظر گرفتن «اقتضائات تاریخی، جغرافیایی، طبیعی، سرزمینی، جمعیتی، سیاسی و منطقه‌ای و ژئوپلیتیکی ایران»، محوریت داشتن «ارزش عدالت» در تاروپود الگوی پیشرفت، توجه جدی به «نقش و مشارکت مردم»، جایگاه کانونی داشتن پیشرفت «علم و فن آوری»، داشتن نگاه توأمان به «فرد و جامعه» در پیشرفت، تعریف و تدوین «عملیاتی» الگو و شکل دادن به «اجماع ملی حول الگوی پیشرفت» در کنار «حاکمیت فکر اسلامی»، خطوط اصلی‌ای است که در گفتمان‌سازی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت لازم است مورد توجه قرار گیرد.

۴. الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت از مهمترین اسناد «بالادستی» و «دراز مدت کشور» است که بر بسیاری از تصمیمات کلان کشور حاکم خواهد بود. به همین سبب باید

^۴ در تدوین آن «قانون اساسی» و دیدگاه‌های «امام خمینی (ره)» و «مقام معظم رهبری» و از همه مهمتر «بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی» ملاک و شاخص اصلی قرار گیرد.

۵. مسئولیت اصلی تدوین الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت براساس سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه (ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری) با دولت محترم است که تحقق کامل این مسئولیت از یک سو، در الویت دادن به این مسئله از سوی دولت می‌باشد و از دیگر سو، درگرو ایجاد فضا و بستر سازی مناسب جهت نقش آفرینی فکری و علمی نخبگان می‌باشد. بنابراین، دولت باید ضمن برحذر داشتن دستگاه‌های مسئول از کارهای شکلی و تشریفاتی، شرایط و زمینه‌ها را برای اتصال همه نخبگان و دانشوران به پروژه عظیم مذکور فراهم نماید.

۶. فقدان الگوی پیشرفت در برخی ادوار مدیریتی کشور، آسیب اصلی خود را به «سیرت» انقلاب وارد کرده است. بر همین اساس، تدوین الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت و حرکت بر اساس آن، یکی از مهمترین اقدامات در صیانت از «سیرت» انقلاب است. بنابراین، احیای مسئولیت نخبگان و دانشوران کشور خصوصا معتقدان به گفتمان انقلاب اسلامی که از چنین ضرورتی برخاسته شده باشد، مهمترین تضمین برای تدوین الگوی پیشرفت کشور مطابق با گفتمان انقلاب اسلامی است.

کتاب پیش رو، تلاش کرده است ضمن تبیین مفهوم «پیشرفت» به فلسفه آن پرداخته، ضمن آسیب‌شناسی توسعه در ایران و نقد جهان‌بینی توسعه، پیشرفت ایرانی اسلامی را، رویکردی نو در توسعه معرفی کند. جامعه «پیشرفته»، انسان «پیشرفته» و دولت «پیشرفته» به عنوان ارکان اصلی جامعه مذکور در فصول مختلف کتاب، تبیین شده است و در پایان به سیاست و سیاست‌گذاری «پیشرفت» جامعه پرداخته شده است.